

TL 2037 Türklerin Moğol ve Tunguz Kökenli Komşuları

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

14. Hafta

Amur Bölgesindeki Soy Gruplarının Hareketleri ve Etnik Gruplar İçerisindeki Yerleri (II)

Şitenberg Oroç'ları Güney (Nanay) olarak adlandırmıştır. Oroçlar ve Udegeler birleşik bir orijinde gelmekte ve avcı bir kültüre sahiptirler. Bu gruplar sadece bölgeye gelen Tunguzlar ile karışmamış aynı zamanda da kendi anavatanları olan Sibiry'a'nın geniş taygalarından göç etmişlerdir. Oroç ve Udegelerin pek çoğu Amur ve Ussuri nehir sisteminde bir kısım ise Sikhote Alin dağlık bölgesinde yaşamaktadırlar.

Oroç ve Udegeyler tarihsel olarak Mohe, Jurchen, Mançu gibi gruplardan da etkilenmişlerdir. Bu etkilenme onların maddi kültürüne de yansımıştır. Bu etkilenme Mançu Çin kaynaklarında da bu gruplara çeşitli isimlendirmeler şeklinde de yansımıştır. Beşinci yüzyılda Ude (Udi, Udiha) şeklinde bir etnonim Japon Denizi kıyısında yaşayan tüm kabileler için kullanılmaya başlanmıştır.

On ikinci yüzyılda Udiler Jilyamin'in güneyinde Nivhi toprağında yaşamaktadırlar. On yedinci yüzyıl gelindiğinde Uji etnonimi ise Sikhote Alin dağ rejiminin doğu yamaçları ve Japon Denizi arasında yaşayan gruplar için kullanılmaya başlanmıştır. "Udi, Udihe, Udehe" terimi vahşi anlamına gelmekteydi. Kaynaklara göre Udi' ler Kuzey Mançurya düzlüklerinin ötesindeki ormanlarda yaşamaktaydılar,

avcılığın yanında bazen de tarımla da uğraşmışlardır. Fakat çizilen genel portre kültür olarak bu insanların günümüz Sikhote Alin dağ sırasında yaşayan Oroç ve Udegeylere uymasındır.

On yedinci yüzyıldan itibaren Mançu kayıtlarında Kyakala (Keikela, Kyakar, Kyakari, Kya, Kyaka, Kekkhal, Tsiakala) terimleri karşımıza çıkmaktadır. Bu terimler ile işaret edilen coğrafya yine geleneksel olarak Oroç ve Udegeylerin yaşadıkları coğrafyadır. Diğer taraftan Kyaların kuzeyinde yaşayan grup Pya olarak adlandırılmaktaydı. Bu iki eski etnonim de Oroç ve Udegeylerin çok eski soy grupları olan Kyakala ve Pyakalalardır.

Oroç ve Udegeylerin güney grupları oldukça hareketli gruplardır. Bunun nedeni bu grupların Ussuri vadisine yakın olmaları ve 17. Yüzyılda bu bölgede Mançu baskınlarının çok yaşanmasıdır. 300 yıllık Mançu iktidarı Oroç ve Udegeyleri vadinin zengin nehirlerinden Sikhote Alin sıra dağlarına itmiştir. Diğer taraftan dağlık alanda hareketliliğin fazla olması Oroç ve Udegeylerin yakınlaşmasına neden olmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde değişime uğramadığı kabul edilebilecek soy grupları Edisi, Punadinka, Munincha, Mullinka, Sualkiler dir. Bu gruplar aynı zamanda Ulçiler ile de birleşmişlerdir. Diğer taraftan Gail, Kile, Ojal, Hojer, Tumali, Oninka soy grupları da Oroç ve Nanay etnosları içerisinde bulunmaktadır. Bu gruplar etnik olarak hangi grupta yaşıyor iseler o etnik kimlik ile kendilerini tanımlamaktadırlar.

Namunka, Akunka, Hatunka, Siochonka, Yominka ve diğer soy gurupları ise Oro ve Udegeylerin arasında evlilik bağı ile oluşan birliklerdir.

Udege soyları olan Kimonko ve Kyalunjuga'ların Nanayların içerisinde bulunan Kile ve Oninka' soy gurupları ile evlilik birlikleri vardır. Aynı şekilde Oninka, Kimanko, Hojen, Kile ve diğer soy gurupları Amur Bölgesindeki tüm guruplar içerisinde bulunmaktadırlar. Bunun dışında Oro ve Udegey soy gurupları Aynu ve Nivhi soy gurupları ile de karışmışlardır.

Burada yeniden altını çizmemiz gereken bir hususu tekrardan belirtmek isteriz ki soy isimleri her ne kadar eski olsa da yapılan araştırmalar bu soy guruplarının 17. yüzyıldan daha geriye gitmediklerini göstermektedir. Bunun yanında geç soy gurupları eski soy guruplarından daha güçlü ve geniştir. Bu olgu bölgenin coğrafi koşullarının zorlaması sonucu oluşan yeni Hala-Doha ittifakları ile birlikte yeni gurupları oluştururken eski gurupların varlıkları çok uzun sürmemektedir. rnek olarak, 17. yüzyılda güçlü soy gurupları olan erullar, Siecha'lar ve Bolo'lar 19. yüzyıla gelindiğinde yok olurken, Dyaksul soy grubu ise üç-dört kuşak içerisinde Nivhi soy guruplarından Dehaller ve Nanay soy guruplarında Dyaksor ile Hala-Doha birliği sonucu ortaya çıkmıştır.

Günümüzde bölgedeki farklı etnik guruplar her ne kadar heterojen yapılar olarak gerçeklik kazansalar da aynı şekilde bu etnik gurupları oluşturan soy guruplarının da heterojen oldukları ortadadır. Birbirine yardım temelinde farklı etnik guruplardan gelen soy guruplarının oluşturdukları hala-doha birliklerine řu örnekler verilebilir. Hodjer soy

grubu, Nanay, Ulçi ve Nivhk kökenli soyların birleşmesinde oluşurken, Bel'dı, Tumali ve Udzyal soy grupları da Nanay ve Ulçi kökenli soy gruplarının birleşmesinden oluşmaktaydı. Diğer taraftan Aimaka, Udı (Udan), Hathil soy grupları Ulçi ve Negidal kökenli soy gruplarından meydana gelmiştir. Tapkal soy grubu ise Negidal ve Nivhi kökenli soy gruplarından meydana gelmiştir. Benzer şekilde Bayasal soy grubu Orok ve Ulçi kökenli soy gruplarının birleşmesinden meydana gelmiştir. Munin, Mougança ve Punadinka soy grupları da Oroç ve Ulçi soy gruplarının birleşmelerinden meydana gelmiştir.

Soy gruplarının hareketlerine bakıldığında bölgeye yerleşme ve farklı etnik grupların bünyesinde yer almanın ötesinde daha karmaşık ilişkilere girdikleri de gözlemlenmektedir. Örneğin, Oninka soy grubu Amur nehrinin üst bölgesinden pasifik kıyılarına göç etmiş ve burada Kukchi vadisine yerleşerek Udege soy grupları ile karışarak Kukchinka adını almışlardır. Fakat Oninka soy grubunun bir diğer grubu Anyuy vadisine Nani soy gruplarının yanına yerleşmişler ve bugün Oninka olarak bilinmektedirler. Bu grubun diğer bir kısmı ise Udy gölü çevresinde Ulçi soy grupları ile karışarak Jatala soy grubunu meydana getirmişlerdir. Bunun dışında soy grupları da farklı dinamikler sonucu kendi içerilerinde farklılaştıkları gibi farklı gruplar ile de yakınlaşabilmektedirler. Bu duruma Bolon gölü etrafında yaşayan Nanay soy gruplarından Beldı soy grubu örnek verilebilir. Bu grup kendilerini Amurda yaşayan Beldiler ile akraba saymamaktadırlar ve onlar ile evlenebilmektedirler. Diğer taraftan Ulçiler arasında Auri, bolon'sk Beldilerini kendi yakın akrabaları saymaktadırlar.

1958 yılında alan araştırması sırasında Sira Anyuede yaşayan 90

yaşındaki Çusambu Nel'hoviça Oninka'nın anlattıkları bize yukarıda yazılanlara canlı bir örnek sunmaktadır. Çusambu Nel'hoviça çok eskiden atalarının bağlı olduğu soy grubunun Amurun nehrinin üst kısımlarında yaşadıklarını daha sonraları Ussuri nehri kıyılarına geldiklerini ve oradan da Tatar körfezi kıyılarına giderek burada Kukçi nehri kıyısında Udegeler ile aile ilişkileri kurup bu bölgede yaşamaya başladıklarını ifade etmiştir. Daha sonra gurup Udegeylerden bir kaç aile ile Amur nehrinin kollarından biri olan Anyuy'a göç edip Nanay sınırları içerisine yerleşmişlerdir. Bu bölgede zaman içerisinde Nanay olduklarını ifade etmektedir. Fakat gurubun bir kısmı yaşanan bir anlaşmazlık sonucunda Amur nehrinin aşağı kısımlarında bulunan Udıl gölüne göç etmişlerdir. Bir müddet sonra Ulçiler ile temas kurmuşlar ve bu temasların sonucunda Ulçi Dyatala olmuşlardır. Bölgede buna benzer pek çok olay mevcuttur.

Farklı etnik kökenli soy gruplarının birleşmesi, oluşan grupların çok dilli olmasına da yol açmaktaydı. Örnek olarak Nivhiler komşularının dillerini anlamadıkları için Negidal veya Ulçi dillerini öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bazı Nivhi gruplar ise bu durumda üç veya dört dili bilmek zorunda kalmaktaydılar. Öyle ki bu karışık evlilikler sonucunda farklı etnik kökenlerden gelen bireylerin oluşturmuş olduğu aileler oluşmaya başlamıştır. Buna en çarpıcı örneklerden birini de G.İ. Nevels yazılarında belirtmektedir. G.İ. Nevels tercümanının annesinin Evenk, karısının Negidal olduğunu ve toplam dört dil bildiğini yazılarında aktarmaktadır.

Sonuç olarak farklı kökenden yapılan evlilikler sonucunda statik olan etnik yapılar aktif hale gelip halklaşma olgusunu da beraberinde getirmektedir. L. Şternberg yapmış olduğu araştırmalarda karışık

evliliklerin hakim olduğu toplumlarda doğan çocukların kendilerini grup içerisindeki baskın grup ile tanımladıklarını tespit etmiştir. Örnek olarak Nivhi'lerin arasında yaşayan Aynu-Negidal, Aynu-Nanay ailelerin çocukları da zaman içerisinde Nivhi bilinci geliştirmekte ve kendilerini Nivhi olarak tanımlamaktadırlar. Bu gibi durumlarda ise üçüncü kuşakta dil ve aidiyet olarak bireyler kendilerini tamamen Nivhi olarak görmektedir.

Kaynak:

Teziç, M.C. (2019) Aşağı Amur Bölgesindeki Soy Gruplarında Rtnogenez Süreçler. Modern Türklük Araştırmaları. Cilt 16. Sayı.3, s 495-512.